

του τῆς Ελλάδος καὶ παρατηρῶμεν καὶ τὰς κοιλάδας καὶ τὰς χερσονήσους καὶ τὰς νήσους αὐτῆς προωρισμέναις ἐκ φύσεως εἰς ὑπαρξιν ἀνεξάρτητον—ὁσάκις ἀναλογιζώμεθα τὴν ποικίλην καταγωγὴν καὶ κατὰ τισιν τῶν νῦν τὰς διαφόρους τῆς Ελλάδος ἀποικίας κατοικοῦντας ἀνθρώπους — ὁσάκις ἀναμνησκώμεθα τῶν τοπικῶν διοικήσεων ποὺ μὲν ἀριστοκρατικῶν ποὺ δὲ δημοκρατικῶν, αἵτινες διέσωσαν τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἔθνους διὰ μέσου τῶν ζοφερῶν αἰώνων τῆς τουρκικῆς τυραννίας, — παρακινούμεθα νὰ ἐρωτήσωμεν ἑαυτοὺς, ἐὰν διὰ τὴν ἀναγεννηθεῖσαν Ἑλλάδα δὲν ἦτο προτιμότερον ἢ τὸ πολίτευμα τῆς ἀρχαίας Ἀρχαίας ἢ τὸ τῆς νεωτέρας Ἑλβετίας, παρὰ ἡ τυφλὴ ἀπομίμησης τῆς στερεοτύπου μορφῆς Εὐρωπαϊκῆς βασιλείας (1). Ἰσως ἡ κατάλληλος πρὸς τοῦτο στιγμή παρήλθεν ἀνεπιστρεπτί· ἴσως εἶναι ἤδη πολὺ ἄργά νὰ ἐνδουπολῇ τις περὶ δημοσπονδιακῆς δημοκρατίας ἐν χώρᾳ, ἐν ᾗ τριακονταετῆς βασιλικὴ διαφθορὰ ἠφάνισε καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς ἀρχαίας ἐλευθερίας (2), ὧν καὶ αὐτὸς ὁ Τούρκος ἐφείσθη. Ὅπως δὴποτε καὶ ἂν ἔχῃ νῦν τὸ πρᾶγμα, τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι πρὸ μιᾶς γενεᾶς τὸ αἷμα τοῦ Βότσαρη καὶ ἡ ἀνδρεία τοῦ Κανάρη ἤθελον χρησιμεύσει καλλίτερον εἰς τὴν ἐγκαθίδρυσιν ἐλευθέρας ἑλληνικῆς δημοσπονδίας, ἢ εἰς τὴν θεμελίωσιν θρόνου ξένου βασιλέως. . . .

« Ἄς εἰμεθα ὅμως πεπεισμένοι ὅτι θέλει ἔλθαι ἡμέρα, καθ' ἣν τὸ σκῆπτρον τοῦ παρὰ τὸν Βόσπορον τυράννου θέλει θρασυθῆ. Ἀνάγκη προφῆτου δὲν ἔχομεν διὰ νὰ μᾶς εἴπῃ, ὅτι τὸ ἄδικον καὶ ἡ ἀρπαγὴ δὲν θέλουσι διατηρηθῆ διὰ παντός, καὶ ὅτι ὅλα τὰ τεχνάσματα, ὅλαι αἱ προσπάθειαι τῶν διπλωματῶν τῆς ἐσπερίως Εὐρώπης δὲν δύνανται νὰ διατηρήσωσιν ἐς αἰετοὺς βαρβάρους ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Κωνσταντίνων καὶ τοὺς ἀπίστους ἐν τῷ περικλεεστάτῳ τῶν χριστιανικῶν ναῶν (3)! Ὡς ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν τὰ στίφη τῶν Τούρκων θ' ἀποκρουσθῶσιν εἰς τὰς

1) Ἡ ἐκλογή τοῦ βασιλέως Γεωργίου δὲν εἶχεν ἔτι γίνεσθαι ἐπεὶ ἐτυπώθη τὸ βιβλίον τοῦτο.

2) ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Ὑποθέτομεν ὅτι « ἴχνη τῆς ἀρχαίας ἐλευθερίας » ἐννοεῖ ὁ φιλέλληνας συγγραφεὺς τὰς Δημογεροντίας, περὶ τῆς ἀνεξαρτήτου ἐνεργείας τῶν ὁπαίων ἐπὶ Τουρκίας πολλὰ θαυμαστά ἐρρέθησαν καὶ ἐγράφησαν. Τὸ καθ' ἡμᾶς ὅμως φρονοῦμεν (καὶ περὶ τούτου θέλομεν γράψαι πλατύτερον ἄλλοτε), ὅτι πλὴν τινῶν μερῶν καὶ ἰδίως τῶν νήσων, ὅπου ἡ ἀνεξαρτήτος αὐτῇ ἐνέργεια ὑπῆρχε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦτο, ἀλλασχοῦ, ὡς ἐν Πελοποννήσῳ φέρ' εἰπεῖν, αἱ Δημογεροντίαι ἦσαν ἀπλᾶ ὄργανα τῆς ἐπιμελήσεως τῶν φόρων. Περὶ δὲ τῆς « τριακονταετοῦς διαφθορᾶς » οὐδὲν λέγομεν, διότι τὰ λόγια τοῦ συγγραφέως ἐδημοσιεύοντο, οὐχὶ σήμερον ἐπεὶ λειδορούμεθα ὡς ἀνάξιοι ἐλευθερίας ὑπὸ τῶν ἀγγλῶν πολιτικῶν καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου, ἀλλὰ πρὸ δύο ἔτων, φλεγμαίνοντος τοῦ βρετανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς ὀκτωβριανῆς ἐκπνευστικῆς.

(3) Ταῦτα γράφει Ὁ Ἀγγλος!

πατρῶας αὐτῶν ἐρήμους ἢ θ' ἀφανισθῶσιν ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, θῦμα γενόμενα τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐξαχρειώσεως. Τότε καὶ ὁ Ἕλληνας καὶ ὁ Σέρβος, τότε καὶ ὁ Ἀλβανὸς καὶ ὁ Βούλγαρος θέλουσι περιέλθαι εἰς τὴν ἐντελὴ καὶ ἐλευθέρᾳ κατοχὴν τῆς προγονικῆς αὐτῶν χώρας. Ἢδὲ ἡ Ἑλλὰς, ἐλευθέρᾳ καὶ ἐκτείνουσᾳ τὰ ὅριά της, ἡ Σερβία καὶ ἡ Βλαχία, κατὰ τὸν τύπον μόνον ὑποτελεῖς, καὶ τὸ Μαυροβούνιον ἀήττητον καίτοι ἐπὶ στιγμὴν ὑποταχθῆν, τείνουσιν εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ λαμπροῦ ὄνειρου. . . . Τότε αἱ χώραι αὗται θέλουσι διαμεῖναι κεχωρισμέναι καὶ μεμονωμέναι, ἢ θέλουσιν ὑποκύψει εἰς μονάρχην, ὅστις θ' ἀντικαταστήσῃ τὸν ἀπίστον δεσπότην διὰ χριστιανοῦ τυράννου; . . . Ὅταν ἡ ὥρα ἐκείνη τῆς ἐκδικήσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας ἡγήσῃ, αὐτοὶ οἱ λαοὶ τῶν εὐγενῶν τούτων καὶ ἡδικομένων χωρῶν (καὶ οὐχὶ ἡ τῆς Δύσεως παρέμβασις ἢ προστασία) θέλουσι λύσει ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ μέγα τοῦτο πρόβλημα. »

Ἐν Ἀθήναις κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1865.

Ι. Π.

ΑΝΑΜΙΚΤΑ.

Ἐπιστολὴ Γ' (*).

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν 13 Ὀκτωβρίου 1864.

Τῷ διευθυντῇ τῆς *Πανδώρας*.

Ἰδοὺ τέλος πάντων καὶ οὐρανὸς αἴθριος ἀπὸ τεσσάρων ἡμερῶν τὴν μεγαλοπρεπῆ ἀλουργίδα τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων

« ἡλῖος φαέθων ἐπιδέρεται ἀκτίνεσσι, »
καὶ τὴν ὥραν καθ' ἣν σοι γράφω
« ἐννύχιοι οὐρανὸν ἀστερόεντες ἐπανυγάζουσι χιτῶνες. »

Ἀληθῶς βασιλὶς τῶν πόλεων ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου.

ὑπὸ τὰ παράθυρά μου ἀκούω βοὴν συμμιγῇ ἀνδρῶν, γυναικῶν, παιδίων, πωλητῶν καστάνων, σακχαρικῶν, ἀστραγαλίων, κολλυρίων, καὶ προκύπτων βλέπω πλῆθος συμπεριζόμενον περὶ τὴν εἴσοδον τοῦ ἀντικρύ μου θεάτρου, ὅπου παρίστανται οἱ *Σικελικοὶ Ἐσπερινοί*. Τίς αἶδεν ἂν μετὰ τινα χρόνον δὲν θὰ συμπεριζωνται ἐπίσης ἐν' ἀκούσῃ καὶ τὴν τραγωδίαν τῶν *Ἀθηναίων Ἐσπερινῶν* τοῦ Ἰουνίου; Μετὰ τῶν προσώπων τοῦ γοεροῦ τούτου δράματος θὰ ταχθῇ βεβχίως καὶ ἡ πανάποτμος ἐκείνη χήρα, τῆς ὁποίας τὰς δύο βακτηρίας τοῦ γήρως, τοὺς δύο υἱοὺς, διὰ μιᾶς κατεκύλησαν αἱματοφόρους δύο ἄγριαι βο-

(*) Ὅρε φυλλαδ. 349—357.

λαί, ἀγριώτεροι καὶ τῶν Ἰνδικῶν, διότι αὐταὶ δὲν εἶναι τοῦλάχιστον ἀδελφοκτόνοι.

Σπεύδων διαβαίνω καθ' ἐκάστην ἀπὸ τῆς προχθῆς τὴν Γέφυραν, καὶ μετὰ χερσὶς, κεκραμένως ὡς πάντοτε μετὰ λύπης καὶ πόθων, περιπλανώμαι εἰς τὰς ἀγρίας καὶ τὰς στενωποὺς, ὅπου ἐπάτησαν οἱ μαρτυρικοὶ πόδες τῶν τελευταίων προμάχων τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Φρονῶ δὲ ὅτι πατῶ τὰ ἱχνη αὐτῶν, διότι ὅσοι καὶ ἂν ἠλλοιώθησαν αἱ οἰκίαι ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ἐνεκα τῶν πυρκαϊῶν, αἱ ὁδοὶ ἔμειναν αἱ αὐταί, τῶν νεωτέρων οἰκοδόμων τηρούντων συνήθως τὰς ἀρχαίας γραμμάς, μήτε παρχωρῶντων ἐκ τῶν οἰκείων τόπων, ἀλλὰ καὶ μήτε σφετεριζομένων τὸν δημόσιον. Ὁ ἀπέραντος δρόμος *Διὸν γιοιοῦ* (ὁδὸς Ἀνακτοβουλίου) καὶ ὁ ἄλλος ὁ τοῦ Ἐγιοῦπ εἰσὶ κατ' ἐμὲ ὅποιοι καὶ ἐπὶ Βυζαντινῶν.

Μακροτάτη εἶναι καὶ ἡ ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς Γεφύρας πρὸς τὸν Κεράτιον ἄγουσα. Διὰ ταύτης διερχόμενος διέρχεσαι καὶ τὸ πολυώνυμον Φανάριον, οὐτινος ἐσφάγησαν μὲν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἡ κατέφυγον γυμνοὶ εἰς τὰ ξένα οἱ ἔγκριτοι κάτοικοι, ἐπέζησε δὲ λυσσῶσα εἰς τὸν ὄλεθρον αὐτῶν ἡ ἄνανδρος συκοφαντία. Ἀλλ' ὡς καὶ πρὶν, οὕτω καὶ σήμερον κοσμοῦσιν αὐτὸ τὰ Πατριαρχεῖα καὶ ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή καὶ ζήλος ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τοῦ κλήρου, εἰς ἣν πρὸ πάντων συντελεῖ ἡ ἐν Χάλκῃ θεολογικῇ Σχολῇ ὡς σοι ἔγραφον ὅμως πρὸ τινῶν ἡμερῶν, τὰ τοῦ Γένους βαίνουσι κατ' ἐμὴν γνώμην κακῶς (*).

Ἀξία μελέτης μοι φαίνεται ἡ ἑλληνικὴ προφορά τῶν ἐγγχωρίων κατοίκων τῶν διαφόρων συνοικιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Βοσπόρου. Πλὴν

(*) Ἀνάγν. Ἐπιστ. Η', ἐν τῇ φυλλιδ. 354. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη τὴν 9 Ὀκτωβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους· τέσσαρας δὲ περίπου μῆνας μετὰ ταῦτα, ἤτοι περὶ τὰ τέλη Ἰανουαρίου, ἐδημοσιεύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔκθεσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἐν ᾗ ἀναγινώσκουμεν ἐπὶ τέλους τὰ ἑξῆς, σύμφωνα κατὰ πάντα πρὸς τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ γραφέντα· «Τοιαύτη εἶναι ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἡμῶν, διασείσασα, ὡς βλέπετε, ἐκ θεμελίων τὰ ἀπὸ 15 περίπου αἰώνων ἰδρυμένα Πατριαρχεῖα Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπαπειλοῦσα διάλυσιν τῆς μιᾶς καὶ μόνης θεολογικῆς Σχολῆς, διάλυσιν τῆς μιᾶς καὶ μόνης Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, πτώσιν πολλῶν Μητροπόλεων, ἀπώδησιν τῶν ἐν ταῖς βουλγαρικαῖς ἐπαρχίαις Ἱεραρχείων, κίνδυνον ὅλης τῆς ὑπὸ τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον Ἱεραρχίας, εἴτε τῆς διδακτικῆς Ἐκκλησίας, καὶ κατὰ συνέπειαν τὸν θρησκευτικὸν κλονισμὸν τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος.» (Ὁρα Βυζαντ. τῆς 20 Ἰανουαρ. ἀρ. 842.) Κλονεῖται λοιπὸν καὶ αὕτη ἡ ὀρθοδοξία· καὶ ὅμως ἀντὶ προθύμου συνασπισμοῦ τῶν ὁμογενῶν καὶ ἐνθέρμου συνδρομῆς ὑπὲρ τῆς κινδυνευούσης θρησκείας, καθίστανται καὶ πανηγυρικῶς ἐγκαίνιζονται ἐν Κωνσταντινουπόλει «ἑλληνικαὶ ΦΡΑΜ-ΜΑΣΟΝΙΚΑΙ λέσχαι»! ΣΗΜ. ΠΑΝΔ.

τινῶν μερῶν, ὡς τοῦ Φαναρίου φέρ' εἰπεῖν, ὅπου τὰ χεῖλη καὶ ἡ γλῶσσα προφέρουσι μετὰ λεπτότητος τὰ στοιχεῖα καὶ τὰς συλλαβάς, ἐπικρατεῖ ἐν γένει ἡ παχυστομία καὶ ἰδίως ὁ λαβδακισμὸς πανταχοῦ τὸ Α. προφέρεται οὐχὶ ὡς διπλοῦν ἀλλ' ὡς τετραπλοῦν, ἐντονώτερον καὶ διακριέστερον ἢ συνήθως στηρίζομένης τῆς γλώσσης ἐπὶ τοῦ οὐρανίσκου. Ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, ἐν Μεγάρῳ μόνον, καθόσον ἐγὼ γινώσκω, ὑπάρχει ὁ λαβδακισμὸς καὶ σημειωτέον ὅτι δὲν εἶναι ἀπομίμῃσις τῆς ἀλβανικῆς προφορᾶς, διότι ἄλλη πλὴν τῆς ἑλληνικῆς δὲν ὁμιλεῖται ἐκεῖ μὴ λησμονῆς δὲ ὅτι τῶν Μεγαρέων ἀποικία ἐγένετο τὸ Βυζάντιον.

Χθὲς ἀνέβην μετὰ δύο φιλότατων φίλων, τοῦ Κ. Ἐμ. Ἰωαννίδου τοῦ Ἀμυργίνου καὶ τοῦ Κ. Α. Νομικοῦ, εἰς τὸν ἕτερον τῶν πύργων, οὐχὶ τὸν ἐν Γαλατῇ ἐνετικόν, ἀλλὰ τὸν ἐν τῇ πόλει, ὅθεν ἐξαγγέλλονται αἱ πυρκαϊαί· ἐξαγγέλλονται δὲ δι' ὑπερμεγέθων σφαιρῶν, τὰς ὁποίας κρεμῶσιν οἱ φύλακες πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἐξεβράγη τὸ πῦρ. Δὲν ἐνθυμούμαι ἂν πύργοι τοιοῦτον ἔχοντες σκοπὸν ὑπῆρχον καὶ ἐπὶ χριστιανῶν, διότι καὶ ἐπ' αὐτῶν ὡς καὶ ἐπὶ γενιτσάρων αἱ πυρκαϊαὶ ἦσαν σημεῖα ἐμφαντικὰ ἀντιπολιτείας. Νομιμώτατος μὰ Δία ὁ τρόπος! Τοῦτον φαίνεται ζηλώσαντες καὶ οἱ συνταγματικοὶ Ἕλληνας μετεχειρίσθησαν ἀντιπολιτευόμενοι (τίς δὲ οἶδεν ἂν καὶ σήμερον δὲν μεταχειρίζονται;) ληστρικὰς συμμορίας. Ἐπὶ Κυβερνήτου καὶ τουρκαλβανῶν ληστῶν πυροβόλα ἐμισθώσαμεν κατ' αὐτοῦ! Ζητούντες σύνταγμα, στήριγμα τῶν φιλελευθέρων ἡμῶν ἀξιώσεων εἶχομεν, ὦ αἰσχος! τὸν Ταφίλ Μπούζην!

Ὁ πύργος εἶναι ὑψηλότατος καὶ εὐρύς, καὶ διατείνεται εἰς τρεῖς ὁροφάς· καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην φθάνεις ἀναβαίνων 180 βαθμίδας, ἀπὸ δὲ ταύτης εἰς τὴν δευτέραν 69, καὶ ἀπὸ τῆς δευτέρας μέχρι τῆς κορυφῆς 7, τὸ ὅλον 256 ἀναβαθμούς.

Ἀναβὰς εἰς τὴν δευτέραν εὐρίσκεις περίφωτον αἵθουσαν κυκλοτερῆ, τετρημένην ὅλην διὰ παραθύρων, καὶ φύλακα φιλοφρόνως προσφέροντά σοι καφφὲν καὶ *ναργιλέν*. Ἡ θέα ἐντεῦθεν ἀπαράμιλλος· ὑπὸ τοὺς πόδας σου ἐκτείνεται ὁλόκληρος ἡ Ἐπτάλοφος, ἥτις ὅμως ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου φαίνεται ὁμαλὴ ὡς πεδίον. Οἱ θόλοι τῶν *τζαμιῶν*, οἱ ὑψηλότεροι *μιναρέδες*, ὁ ὀβελίσκος τοῦ Ἰπποδρόμου, ἡ παρ' αὐτὸν στήλη τοῦ Παρφυρογεννήτου, πάντα ταῦτα κεῖνται πολὺ κατωτέρω τῶν ποδῶν σου. Ὅθεν δὲ καὶ ἂν στραφῇς νάα εἰκὼν ἐκθαμβοῖ σου τὴν ὄρασιν· ἐντεῦθεν ἡ θάλασσα τοῦ Βοσπόρου, μόλις ῥυτιδουμένη καὶ ὡς ἑλικες χρυσοῦ λαμπυρίζουσα, καὶ περὶ αὐτὴν τῶν δύο πολυσχήμων ἀκτῶν οἱ χλοερῶτατοι λόφοι· ἐκείθεν ὁ Κεράτιος κόλπος καὶ τὰ διασχίζοντα αὐτὸν

ἄπειράριθμα ἀκάτια· καὶ ποῦντέρω ἢ Προποντις μετὰ τῶν τεσσάρων αὐτῆς μαργαριτῶν. Ἐξάισιον παν-
άραμα, θαυμάσιος πίναξ σωρὸν θαυμασίων περιλαμ-
βάνων καὶ συγκεφαλαιῶν, τὸν ὁποῖον οὐδ' ἡ ἀρι-
στοτεχνιότερη χεὶρ δύναται νὰ ἱχνογραφῇ! Ἡ κά-
στη ριπή ὀφθαλμοῦ νέα κάλλη ἀνακαλύπτει, κάλλη
εἰς ἃ ἐκάλουν ἀδιακόπως τὴν προσοχὴν μου οἱ περὶ
ἐμέ. Καὶ ὅμως ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ νοός μου ἐπλανᾶτο
εἰς ἄλλα. Παράδοξος τῶνόντι ἡ δύναμις τῆς φαντα-
σίας! Στρέφων τὸ βλέμμα περὶ τὰ τεῖχη ἐνόμιζον
ὅτι παριστάμεν αὐτόπτης μάρτυς τοῦ τελευταίου
δράματος τῆς ἀλώσεως. Καὶ νῦν μὲν ἐβλεπον τὸν
αὐτοκράτορα κοινωνοῦντα τῶν ἀχράντων μυστη-
ρίων ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ, καὶ ἀγορεύοντα πρὸς τὸν
εὐάριθμον στρατὸν, καὶ ἀνακαλοῦντα μεθ' ὑπερη-
φανίας εἰς τὴν μνήμην αὐτῶν ὅτι ἦσαν Ἑλλήνων
ἀπόγονοι, καὶ εἰς τὴν ἀνδρίαν αὐτῶν ἀναθέτοντα
« τὴν ἐκλαμπροτάτην καὶ περίφημον πόλιν καὶ πα-
τρίδα καὶ βασιλεύουσιν τῶν πόλεων, τὴν ἐλπίδα
καὶ χαρὰν πάντων τῶν Ἑλλήνων »· ποτὲ δὲ τοὺς
ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς καὶ τὰς μοναχὰς περιερχομένους
μετὰ λαμπάδων καὶ εἰκόνων καὶ Κύριε ἐλέησον ἀ-
ναφωνοῦντας καὶ ἐνθαρρύνοντας τοὺς μαχητάς· καὶ
ἄλλοτε τὰς γυναῖκας, τοὺς γέροντας καὶ τὰ παιδιά
σωρεύοντας καὶ σφενδονίζοντας ἀπὸ τῶν προμαχώ-
νων λίθους κατὰ τῶν πολιορκητῶν. Ἰδοὺ Θεόφιλος
ὁ Παλασιολόγος καὶ Δημήτριος ὁ Καντακουζηνὸς τρέ-
πουνται τὴν ἐχθρόν! Ἰδοὺ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ὡς λέων
μαχόμενος! Ἐκ δεξιῶν ἔχει τὸν ἐκ Τωλήτου δὸν
Φραγκίσκον, καὶ ἐξ ἀριστερῶν τὸν ἀκαταγώνιστον
Θεόφιλον. Εἰς μάτην ὁ ἥρωϊς ἀγωνίζεται ν' ἀπο-
κρούσῃ τὸν εἰσρέοντα χεῖμαρρόν· ἐπικαλεῖται χεῖρα
χριστιανικὴν ἵνα κόψῃ τὴν στεφθερόρον αὐτοῦ κε-
φαλὴν... καὶ πίπτει!

Ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ πύργου φαίνεται εὐκρινέστερον
καὶ τὸ μέρος ὅθεν ὁ κατακτητὴς, « διδαχθεὶς ὑπὸ
χριστιανῶν », ὥς λέγει ὁ Ἐνσὺς Ν. Βάρδαρος, με-
τεβίβασεν ἀπὸ Διπλοκυνίου εἰς τὸν Κεράτιον τὰς
ὀγδοήκοντα αὐτοῦ διήρεις. Οἱ ἐν Βυζαντίῳ ἡτοιμά-
σθησαν τότε νὰ πυρπολήσωσι τὸν ὑπερνεωληθέντα
στόλον· ἀλλὰ καὶ πάλιν χριστιανοὶ « ἐχθροὶ τοῦ
χριστιανισμοῦ, » κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, προ-
έδωκαν τὸ σχέδιον. Ὁ χριστιανισμὸς ὑπηρετεῖ καὶ
τότε τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ. Χριστιανοὶ ἦσαν οἱ κατα-
λύσαντες τὸ ἐλληνικὸν κράτος σταυροφόροι, χριστι-
ανοὶ οἱ μεταβιβάσαντες ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐ-
ρώπην τοὺς Μουσουλμάνους, χριστιανὸς ὁ διευθύνων
τὸ τεράστιον κανόνιον, χριστιανὸς ὁ ὑπερνεωλκήσας
τὰ πλοῖα καὶ χριστιανοὶ οἱ προδόντες τὸ κατὰ τού-
των σχέδιον. Τὸ χριστιανικὸν Βυζάντιον ἐπέσε πρὸ
τῆς χριστιανικῆς τέχνης καὶ τῶν χριστιανικῶν ἐπι-
βουλῶν.

Κεκοπιακῶς ἐνίστε μετὰ πολύωρον ὁδοιπορίαν ἀ-
ναπαύομαι εἰς γωνίαν χαλίου, ἀκούω δὲ πάν-
τοτε συζητήσεις περὶ τῶν τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι δυ-
νατὸν νὰ μὴ ὁμιλήσῃ πολιτικὰ ὁ Ἕλλην ὁποῖος δὴ-
ποτε καὶ ἂν εἶναι καὶ ὅπου δὴποτε καὶ ἂν εὐρίσκειται;
Ὁ Ἄγγλος Dallaway, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα κατὰ
τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετηρίδα, ἔγραψε περὶ ἡ-
μῶν τὰ ἑξῆς· « Εἰ καὶ ὅλως ἀσήμενοι σήμερον οἱ
Ἕλληνες μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης, δὲν
ὑπάρχει ὅμως ἄλλο ἔθνος πλέον αὐτῷ τυρβαζόμενον
περὶ τῶν ἐν αὐτῇ γινομένων. Εἰς ἄκρον εὐπιστοι
καὶ οὐδὲν ἤττον εὐφραεῖς εἰς τὸ πλάττειν νέα, περὶ
τοιούτων μόνον διαλέγονται. Αὐὸ θεωροῦσιν ὡς μέγα
μαντεῖον καὶ ἀπλήστως ἀνγκινώσκουσι τὴν ἐν Βιέν-
νῃ ἐκδιδουμένην ἐλληνικὴν ἐφημερίδα κ.λ. » Καὶ ὅ-
μως αὐτοὶ οἱ ζῶντες ἐν ἀνέσει καὶ ἀσφαλείᾳ καὶ
πλουτοῦντες μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, κατακρίνουσιν ἀ-
δυσωπῆτως ἡμᾶς τοὺς ταλαιπωρουμένους καὶ καθ' ἑ-
κάστην κινδυνεύοντας καὶ ἀπόρους ὅτι ἀγαπῶμεν τὴν
πολιτικολογίαν. Τὸ 1862, ὡς σοὶ ἔγραψον τὸν Ἰού-
λιον τοῦ ἔτους ἐκείνου (1), πάντες σχεδὸν ἐνταῦθα
ἠσπάζοντο τὰ τῶν ἀνταρτῶν τοῦ Νεουπλίου, καὶ σχε-
δὸν πάντες ἠξίουσαν τῶν καθεστώτων τὴν ἀνατροπὴν.
Μάτην ἔλεγον πρὸς αὐτοὺς ὅτι ἡ ἀνατροπὴ τάξεως
ἀπὸ τριάκοντα ἐτῶν καθεστηκυίας ἤθελε φέρει εἰς
ἀνάγκης ὅσα ἔφερεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ὀκτωβρίου·
οὐδεὶς συγκατένευε νὰ μὲ ἀκούσῃ. Ἄδικον ἄρα νὰ
κακίξωσι σήμερον οἱ ἑξω ὁμογενεῖς τοὺς ἐν Ἑλλάδι·
διὰ τὰ γινόμενα, καὶ ἀδικώτερον ν' ἀπεκδύωνται τῆς
εὐθύνης τὴν ὁποίαν καὶ αὐτοὶ ἀνέλαβον διὰ τῆς συμ-
μετοχῆς εἰς ἀλλοτρίαν καὶ μὲν συμφερόντων, ἀλλ'
ἀσύνητον καταφορὰν καὶ εἰς ἀπαιτίους ἐράνους.

Μεταξὺ ἄλλων ἐπισκέφθην καὶ τουρκικὸν τυπο-
γραφεῖον. Καὶ ἡ στοιχειοθεσία καὶ ἡ τύπωσις γί-
νονται ὡς καὶ παρ' ἡμῖν μίαν μόνην παρετήρησα
διαφορὰν, ὅτι οἱ στοιχειοθετοὶ ἐργάζονται καθήμενοι
σταυροποδητί. Κατὰ τὸν Ἄγγλον περιηγητὴν, οὗ
τινας πρὸ μικροῦ ἀνέφερα τὸ ὄνομα, τουρκικὸν τυ-
πογραφεῖον συνεστήθη κατὰ πρῶτον τὸ 1726, ἤτοι
πρὸ 140 περίπου ἐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Πρὸς
τοῖς ἄλλοις δὲ ἐτυπώθη τότε μετ' εἰκόνων καὶ ἱ-
στορίας τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν *Tariḫ-i Xitī-i*
Garb-i ἐπιγραφομένη. Ἰδοὺ δὲ γεύματος χάριν
μικρὸν ἀπόσπασμα ἐξ αὐτῆς· « Παρὰ τὴν νῆσον
ταύτην κεῖται καὶ ἑτέρα ἐφ' ἧς γεννᾶται δένδρον
Bāk bāk καλούμενον. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ
ὑπάρχει τοσαύτη ἀφθονία χρυσοῦ, ὥστε οἱ κά-
τοικοι κατασκευάζουσιν ἀλύσεις διὰ τὰς κοινὰς ἀ-
νάγκας· ἡ δὲ ἄλλη, ἡ τοῦ *Bāk bāk*, εἶναι ἀκα-
τοίκητος· ἐνίστε μόνον ἕνεκα σφοδροῦ ἀνέμου προσ-

(1) Ὁρα Πανδ. φυλλ. 237, τῆς 1 Αὐγούστου.

ορμίζουσιν ἐκεῖ πλοῖα καὶ τὰ πληρώματα ἀποβαίνουσιν εἰς τὴν ξηράν. Αὐξάνει δὲ καὶ δένδρον μέγα προάγον καρποὺς προσκεκολλημένους εἰς τοὺς κλώνας καὶ διερκεῖς ἀπ' αὐτῶν κρεμασμένους· εἰσὶ δὲ οἱ καρποὶ ὠραῖαι κόραι καταπλήττουσαι διὰ τοῦ κάλλους τοὺς βλέποντας αὐτάς. Αἱ κόραι αὗται εἰσὶν ὁμοῖαι καὶ αἱ λοιπαὶ γυναῖκες, καὶ κρέμονται ὡς καρπὸς ἀπὸ τοῦ δένδρου. Ἐπειδὴ δὲ προσφέρουσιν ἐνίοτε τὴν συλλαβὴν βὰκ βὰκ, ἐντεῦθεν τὸ ὄνομα τῆς νήσου. Ὅσάκις τις αὐτῶν χωρισθῇ ἀπὸ τοῦ δένδρου, ζῇ μόλις δύο ἡμέρας καὶ ἐξαφνίζεται ἡ ὠραία ὥψις αὐτῆς »

Τοῦτο μοὶ ἐνθυμίζει τὸ τοῦ Διογένηος ὅστις, « ἰδὼν ποτε γυναῖκας ἀπ' ἐλαίας ἀπηγχοισμένους, εἶπε, ἔφθ, πάντα τὰ δένδρα τοιοῦτον καρπὸν ἤνεγκεν ! » Ὁ κυνικὸς φιλόσοφος εἰ καὶ Ἕλληνα εἶχε, φαίνεται, τουρκικὰς τὰς ὁρέξεις.

Τὰ τοῦ δένδρου τούτου δὲν φαίνονται ἔτι μωθώδη, διότι ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Richardson ἀναγινώσκονται τὰ ἑξῆς· « Κατὰ τινες νήσους τῆς Ἰνδικῆς, ὑπάρχει δένδρον ὑψηλὸν ἑκατὸν περίπου πήχεις, οὗτινος τὰ μὲν φύλλα εἰσὶν ὡς ἀσπίδες μεγάλα, ὁ δὲ καρπὸς ὁμοιάζει πρὸς κεφαλὴν ἀνθρωπίνην μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν ὠτίων, τῆς ρινὸς κτλ. Ὅτε δὲ σείεται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, οἱ κλώνες ταρασσόμενοι ἐκπέμπουσι τὸν ἤχον βὰκ βὰκ, ἐξ οὗ ὠνομάσθη καὶ τὸ δένδρον. »

Πιθανὸν νὰ συνήντησε τὸ δένδρον τοῦτο καὶ ὁ Σεβὰχ θαλασσινοὺς κατὰ τὰς ὁδοσσείους αὐτοῦ περιπλανήσεις· ἐρευνήσων, ἂν δὲν βαρύνεσαι, τὴν Χαλιμᾶν.

Ἐνῷ ἐτοιμάζομαι νὰ γράψω ἑρῶσο, ἀκούω ἀναβαίνοντας εἰς τὸ ξενοδοχεῖόν μου, ὅπου καὶ αὐτοὶ καταλύουσι, τοὺς ὑποκριτὰς τοῦ ἰταλικοῦ θεάτρου. Τὴν τράπεζαν εἶδον πρὸ ὀλίγου ἐτοίμην καὶ, κατὰ τὸ σῦνηθε, θέλουσι παρακλῆθαι περὶ τὰς δύο ὥρας γλωσσοκοποῦντες μᾶλλον καὶ κηγχάζοντες ἢ τρώγοντες. Αἱ γυναῖκες γελοῦσιν ὡς μαινάδες, ὥστε συσπῶσι τὰ νεῦρα καὶ αὐτοῦ τοῦ παρφυλάσσοντος σκοποῦ τοῦ Γαλατᾶ σεραίου. Ὁ βαρύτερος ὁμιλεῖ ψάλλων, καὶ ψάλλων καλεῖ τὸν ὑπηρετὴν· μοὶ φαίνεται ὡς ὁ κηρυχὸς τῆς Παναγίας, ὅτε περιερχόμενος τὰς ὁδοὺς τοῦ Σταυροδρομίου ᾄδει ἑρῶνως. « Ὅρισατε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τοῦ Ἀγίου . . . νὰ εἰναι βοήθειά σας. »

Πλὴν τῆς παρούσης δὲν θὰ λάβῃς ἔσως ἄλλην ἐπιστολὴν ἐντεῦθεν, διότι καὶ ὁ ξενοδόχος μου μὲ παρακαλεῖ νὰ παραχωρήσω τὸ δωμάτιόν μου εἰς τὴν περιώνυμον Ristori, ἣτις ἔρχεται κατ' αὐτάς ἐξ Ἀλεξανδρείας φέρουσα μεθ' ἑαυτῆς, κατὰ τὸν Κύρ Γιάννην, τεσσαράκοντα ὑποκριτὰς, γραμματεῖς, ὑπογραμματεῖς, γραφεῖς, μαγειροὺς, ὑπηρετὰς καὶ ὑπηρετίδας. Ἡ πολυτέλεια αὕτη ἀνακαλεῖ εἰς τὴν

μνήμην μοῦ τί μοι ἔλεγέ ποτε εὐφυὲς τις φίλος, ἐνῷ διπρρόμεθα ὑπὸ μεγαλοπρεπῇ οἰκίαν χοροδιδασκάλου· « Αὐτὸς μὲ τὰ πόδια τοῦ κατώρθωσε τοιαύτην οἰκίαν, καὶ ἄλλοι μὲ τὴν κεφαλὴν των οὐτὲ καλύβην ἀπέκτησαν ! » Ῥῆμα σοφὸν μὲν καὶ βελῆ, ἀλλὰ καὶ ἀπελπισίας πρόξενον. Ν. Δ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ.

Τῷ ἀξιολύμῳ Διευθυντῇ τῆς Πανδώρας.

Κατὰ τὴν ρηγ'. Συνεδρίασιν τοῦ Φιλολ. Συλλόγου γενομένην τῇ 7 Δεκεμβρίου, προτάσει τοῦ Κ. Βασιλάδου ἀνεγνώσθη ἡ ἐν τῇ Πανδώρα ἐπιστολὴ τοῦ Κ. Ν. Δ. περὶ τῶν δημ. μαθημάτων ἐν τῷ Φ. Συλλόγῳ. Ὁ Σύλλογος μετὰ μεγάλης προσοχῆς ἀκροασάμενος τὴν ἐπιστολὴν, ἔδειξεν ὅτι τὰ τε γραφόμενα ἐκτιμᾷ καὶ τὸν γράφοντα, ἐν ἑκ πολλοῦ γνωρίζει ὅτι μετὰ πολλῆς μερίμνης διατελεῖ λέγων καὶ γράφων τὰ κράτιστα περὶ τῶν ἔξω ὁμογενῶν, ἐπὶ τούτοις ὡς ἐπὶ τῇ μέλει τοῦ ἔθνους μερίδι γενναῖα ἐλπίζων καὶ φιλοτιμῶν αὐτοὺς ἐκάστοτε καὶ προτρέπων νὰ χωρῶσιν ἐπὶ τὰ πρόσω. Διὰ ταῦτα καὶ διότι, γρηστά φρονῶν ὑπὲρ τοῦ Συλλόγου, ἐπέφερε τινὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν δημοσίων μαθημάτων, ὁ Σύλλογος εὐγνωμονῶν ἐπεψήφισε, προτάσει τοῦ Κ. Βασιλάδου, εὐχαριστήριον ἐπιστολὴν (*). Ὁ δὲ Κ. Βασιλάδης ἀντέλεξε καὶ τινὰς ἀντιρρήσεις, ἃς πέμπω ὑμῖν βέβαιος ὢν, ὅτι ἡ αὐτεπάγγελτος τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν προόδου κῆρυξ Πανδώρα ἀνακοινώσει αὐτάς τοῖς φιλομούσοις αὐτῆς ἀναγνώσταις μετὰ τοῦ προγράμματος τῶν δημοσίων μαθημάτων τῆς ἐπομένης διμηνίας. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἄλλων ὑμεῖς κρίνατε ἂν ἔχωσιν ὀρθῶς· ἔσα ὁμῶς λέγει περὶ τῶν Ἑλλήνων γραμμάτων καὶ περὶ τῶν φιλογικῶν ἀναλύσεων τῶν ἀρχαίων δραμάτων, ἀποδέχομαι πληρέστατα, διότι καὶ τὸ κοινὸν ἐνταῦθα τοιαύτην ἔχει γνώμην συρρέον πανταχόθεν καὶ ἀκροώμενον τὸ μάθημα τοῦτο μετὰ πλείστης προσοχῆς καὶ εὐχαριστήσεως.

Ἴδου αἱ παρατηρήσεις τοῦ Κ. Βασιλάδου·

« Προτείνω νὰ ἀναγνώσθῃ ἡ ἐν τῇ Πανδώρα ἐπιστολὴ τοῦ Κ. Δραγούμη περὶ τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου, οὐ μόνον διότι ὁ Κ. Δραγούμης ἐστὶν ἐκ τῶν ὀλίγων, οἱ τινες ἐν Ἀθήναις διατρίβοντες ρίπτουσι τὰ βλέμματα καὶ ἐπέκεινα τῶν ὁρίων τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος καὶ μεριμνῶσι περὶ τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἔξω ὁμογενῶν, ἀλλὰ καὶ

(*) ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Δι' ἣν, ληφθεὶσαν ἐσχάτως, ἐρμηνεύει δημοσίᾳ εὐγνωμοσύνην ὁ πρὸς ὃν ἀπεστάλη.